

*Михайло Стельмах.
Коротко про митця.
Автобіографічна повість
«Туси-лебеді летять...»*

*Хвала тому, хто людям у приполі
Несе слова, подібні хлібу й солі,
І співи, гідні слави сіяча!*

Максим Рильський

Семикласники!

Сьогодні на уроці ви:

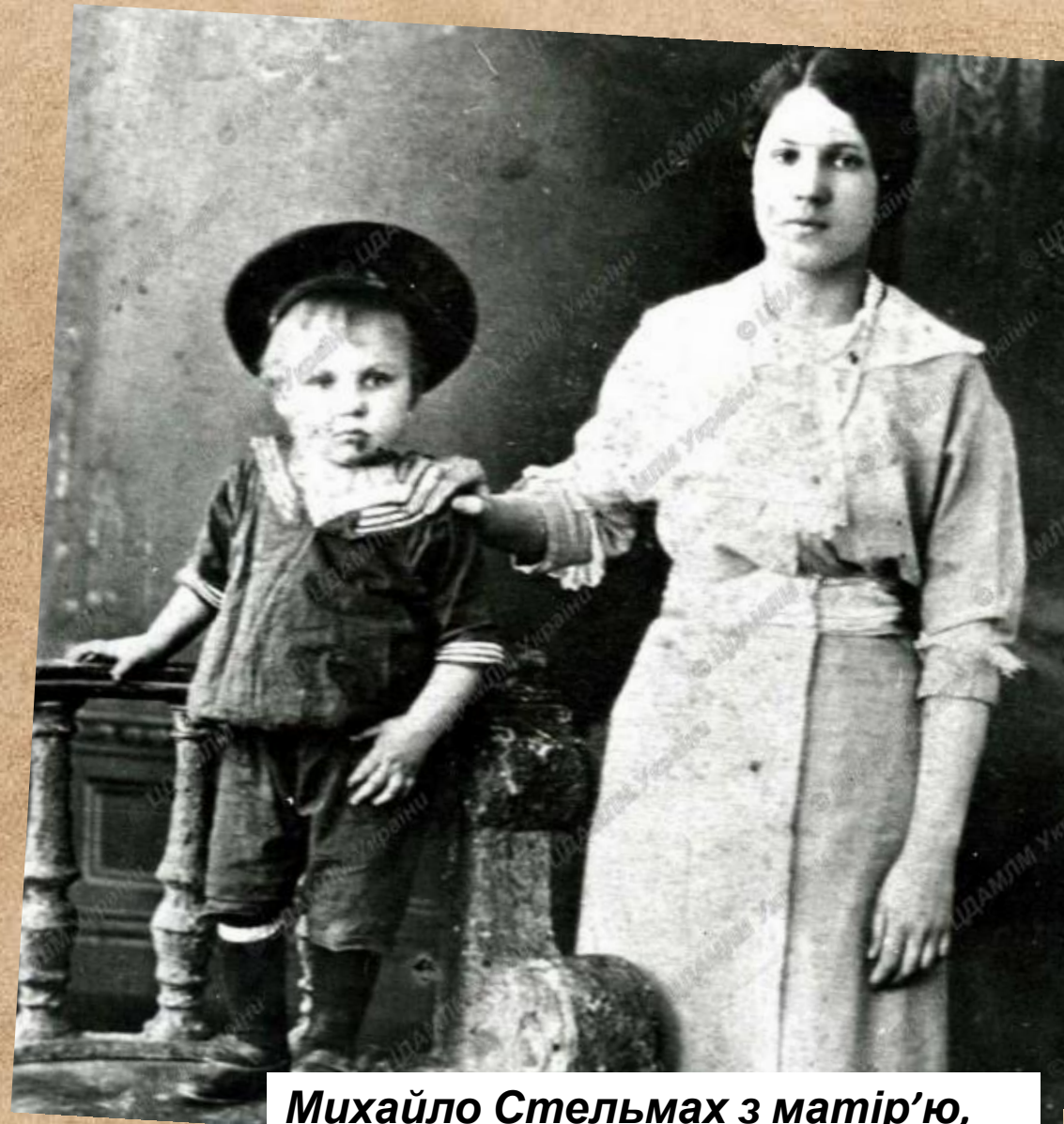
- дізнаєтесь факти про життя та творчість видатного українського письменника Михайла Стельмаха;
- довідаєтесь історію написання його повісті «Гуси-лебеді летять...»;
- Дізнаєтесь які твори називають автобіографічними та які їх ознаки;
- З'ясуєте, що називається «символом» та поясните символізм назви повісті;
- Розпочнете опрацювання автобіографічної повісті Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді» летять;
- висловіте своє ставлення, думки та міркування з приводу життя та творчості Михайла

Михайло Стельмах

Народився **Михайло Панасович Стельмах 24 травня 1912** року в селі Дяківцях Літинського повіту на Вінниччині. Батько і мати його селяни, весь рід споконвіку хліборобський. Тут, в рідному селі, серед квітучої мальовничої природи Поділля, минали дитячі на юнацькі роки письменника. Тут відкрилася йому поетична краса рідної землі, таємниці людського життя. Тут він почав ходити до школи, жадібно вбирати премудрості наук.

Малий Михайлик тягнувся до знань, до книги. **«Якось я швидко, самотужки навчився читати і вже, на мої дев'ять років, немало проковтнув добра і мотлоху, якого ще не встигли докурити в моєму селі. Читав я «Кобзаря» і «Ниву», казки і якісь без початку і кінця романи»** – згадував письменник.

**Михайло Стельмах з матір'ю,
1914**

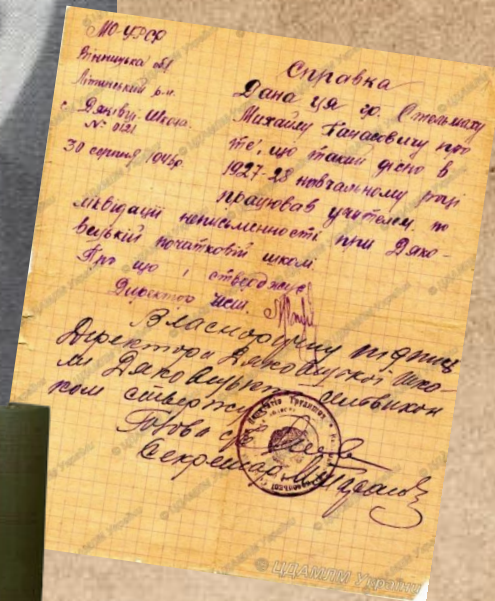
Михайло Стельмах

У 1921 році Михайлик пішов до школи. Його відразу прийняли до другого класу.

Після закінчення початкової сільської школи Михайло Стельмах вступає у школу колгоспної молоді, яку закінчив у 1928 році.

Спершу Михайло Стельмах навчається у Вінницькому педагогічному технікумі. Згодом, у 1933 році бідняцький син перший у Дяківцях закінчив Вінницький педагогічний інститут. Перші дві зими Стельмах вчителює у школах рідного Поділля, а потім переїздить ближче до Києва – в село Літки над Десною. Тут він викладає українську мову і літературу, організовує фольклорний гурток. Збір та вивчення скарбів фольклору стало для молодого вчителя професійним покликанням.

Михайло Стельмах

З 1936 року у газетах та журналах починають друкуватися його вірші, де поет оспівує рідну землю, людину праці, передає схвильовані особисті переживання, почуття. Максим Рильський стає його творчим наставником, здійснюючи великий вплив на становлення Стельмаха як поета.

**Максим Рильський
та**

Михайло Стельмах

Михайло Стельмах

У 1939 році Михайла Стельмаха призвали на дійсну військову службу, а невдовзі у 1940 році його було прийнято у Спілку письменників України. За кілька місяців до початку Великої Вітчизняної війни у світ вийшла перша збірка його поезій «Добрий ранок».

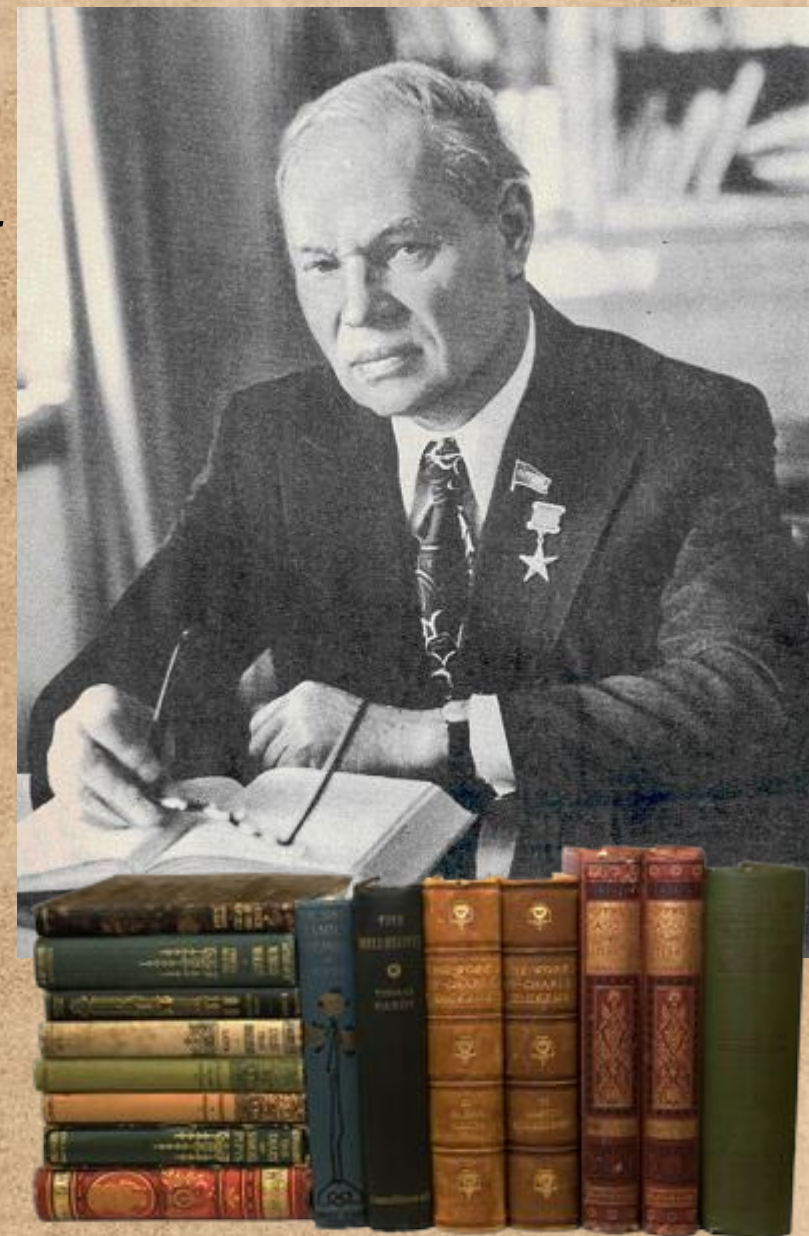
Війна застала поета у Білорусії, під Полоцьком, де він служив рядовим артилеристом-зв'язківцем. У жорстоких і кривавих боях його було тяжко поранено і вивезено у госпіталь на Урал. Тяжке поранення надовго прикувало його до ліжка, але й тут він не випускає із рук пера – пише вірші, нариси, оповідання, мовою художніх образів передає жахи війни, мужність народу.

Загоїлись рани, Стельмах знову на фронті, тепер вже як спеціальний кореспондент газети «За честь Батьківщини» на першому Українському фронті. Проте робота військового кореспондента не менш небезпечна, ніж бійця-фронтовика. У 1944 році під Львовом осколком авіабомби Михайла Стельмаха було знову важко поранено у ногу. Загрожувала гангреною. Знову лікування у госпіталі.

Михайло Стельмах

По війні письменник повертається до улюбленої справи – глибокого вивчення усної народної творчості. У грудні 1945 року Рильський запросив Стельмаха як фольклориста на роботу в Інститут мистецтвознавства, фольклору й етнографії Академії наук України. Як вчений він виїжджає в наукові фольклорні експедиції і записує самоцвіти народної творчості, впорядковує і видає збірники українських народних пісень.

Михайло Стельмах

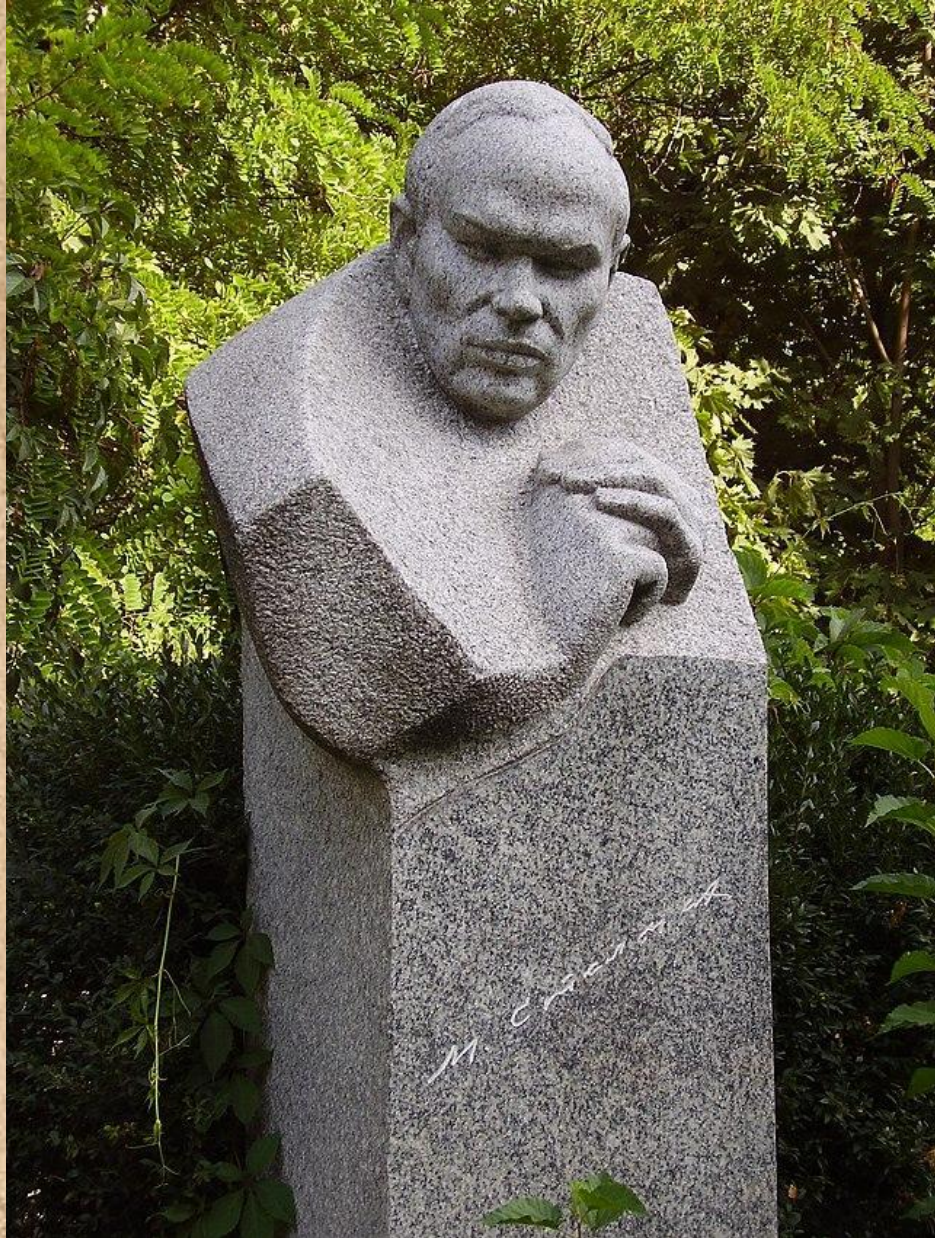
У Михайла Стельмаха була хороша і дружня родина – дружина Леся Анатоліївна та троє дітей. Син Ярослав теж став письменником, був перекладачем з різних мов, писав п'єси та прозові твори для дітей. Вам, безперечно, відома його повість «Химера лісового озера, або Митькозавр із Юрківки».

Михайло Стельмах з сином та дружиною

Михайло Стельмах

В останні роки життя Михайло Панасович напружено працював, але хвороба підступала все ближче. Зі спогадів приятеля та земляка Михайла Стельмаха Павла Гуменюка: **«У вересні 1983-го я провідав у лікарні тяжко хворого Михайла Панасовича. Він побідкався, що не здоровиться, а лікарі нічим не можуть допомогти. «Трохи полегшає, - сказав, - приїду в Дяківці, де наберуся сил і знову візьмуся за роботу. Хочеться написати нову книгу. Сюжет вимальовується і образи бачу - живих і покійних своїх земляків».**

А через кілька днів після цієї зустрічі до рідного Стельмахового села надійшла страшна звістка - великого письменника й життєлюбця не стало. **27 вересня 1983 року Михайло Стельмах помер, поховали його на Байковому кладовищі у Києві.**

Теорія літератури

Автобіографічний твір – це твір, головним героєм якого є сам автор

Вознаки автобіографічного твору:

- розповідь від першої особи;
- розповідь ведеться то в теперішньому, то в минулому часі;
- наявність фактів теперішнього часу

«Гуси-лебеді летять...». Історія написання

Твір Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді летять...» називають автобіографічним. Дійшовши свого полудня віку, Михайло Панасович Стельмах написав повість про власне дитинство. Роботу над нею письменник датував **1963 – 1964** роками. Проте спогади про все, що було відчуте і пережито в ранні літа, які поминули в селі Дяківці, пам'ять про рідних і односельців, про події, що пройшли колісь перед очима, видно, взяли в полон надто сильно. Отож, у 1966 році з'явилася ще одна автобіографічна повість «Щедрий вечір», у якій знову ожили добре знайомі читачам герої попереднього твору. До речі, повість «Гуси-лебеді летять...» була екранізована ще за життя письменника – у 1974 на кіностудії імені Олександра Довженка був знятий одноіменний фільм, сценаристом якого виступив сам автор. А сам твір письменник присвятив своїм батькам:

Моїм батькам — Ганні Іванівні

й Панасу Дем'яновичу з любов'ю і зажурою

**Батьки Михайла
Стельмаха**

Асоціативне гроно

З чим асоціюються у вас лебеді? Складіть асоціативне гроно

Цікаво знати

В легендах та переказах, а також казках багатьох народів світу лебідь є не лише благородним птахом, але й являється багатогранним символом, що втілює всі кращі якості, якими тільки може бути наділена людина: мудрістю, духовною чистотою і невинністю. Крім того, наші пращури наділяли цих досконалих пернатих пророчими і магичними здібностями. Так само лебідь здавна асоціювався з музикою та поезією.

Традиційно лебедя пов'язують з двома стихіями – повітрям і водою, і тому називають птахом життя. Існують легенди про те, що в цих красивих птахів перетворюються душі.

Теорія літератури

Символ – це умовне позначення якогось предмета, поняття, явища, процесу; художній образ, що відтворює певну думку, ідею чи почуття.

Трацюємо над змістом твору

Прочитайте. Виконайте завдання до тексту

Прямо над нашою хатою пролітають лебеді. Вони летять нижче розпатланих, обвислих хмар і струшують на землю бентежні звуки далеких дзвонів. Дід говорить, що так співають лебедині крила. Я придивляюсь до їхнього маяння, прислухаюсь до їхнього співу, і мені теж хочеться полетіти за лебедями, тому й підіймаю руки, наче крила. І радість, і смуток, і срібний передзвін огортають та й огортають мене своїм снуванням.

Я стаю ніби меншим, а навколо більшає, росте і міниться увесь світ: і загачене білими хмарами небо, і одноногі скрипучі журавлі, що нікуди не полетять, і полатані веселим зеленим мохом стріхи, і блакитнава діброва під селом, і чорнотіла, туманцем підволохачена земля, що пробилася з-під снігу.

І цей увесь світ тріпоче-міниться в моїх очах і віддаляє та й віддаляє лебедів. Але я не хочу, щоб вони одлітали від нас. От коли б якимсь дивом послухали мене: зробили круг над селом і знову пролетіли над нашою хатою. Аби я був чародієм, то хіба не повернув би їх? Сказав би таємниче слово! Я замислююсь над ним, а навколо мене починає кружляти видіння казки, її нерозгадані дороги, дрімучі праліси і ті гуси-лебедята, що на своїх крилах виносять з біди малого хлопця.

Казка вкладає в мої уста оте слово, до якого дослуховуються земля і вода, птиця в небі й саме небо...

А в цей час наді мною твориться диво: хтось невидимим смичком провів по синьому піднебессі, по білих хмарах, і вони забриніли, як скрипка. Я тягнусь догори і сам собі не вірю: від зарічки знову над нашою хатою пролітають лебеді!

Чи вони послухались мого слова-обкружляли навколо села й повернулись до мене, чи це новий ключ?..

Трацюємо над змістом твору

Прочитайте. Виконайте завдання до тексту

А віща скрипка і срібний відгомін бринять, єднаються над моїм дитинством, підіймають на крила мою душу і забирають її в нерозгадану далину. І хороше, і дивно, і радісно стає мені, малому, в цьому світі... "Так-так-так", — притирається до моєї ноги стара, з перебитим крилом качка. Вона чогось непокоїться, викручує рухливу ший і то одним, то другим оком придивляється до неба і тріпоче єдиним крилом. Їй щось дуже важливе хочеться сказати мені, та вона більше не знає слів і знову повторює: "Так-так-так" За високою стрункою дзвіницею, що теж поривається вгору, десь у білому підхмар'ї зникають лебеді, але дзвін їхніх крил ще озивається в мені, а може, то вже озиваються розбуджені дзвони на дзвіниці?

- **Запишіть образи, що викликали в уяві малого Михайлика гуси-лебеді.**
- **Чи співпали ваші відчуття з відчуттями письменника?**
- **Як ви гадаєте, як Михайлик поводитиме себе далі?**

Трацюємо над змістом твору

Прочитайте. Виконайте завдання до тексту

— От і принесли нам лебеді на крилах життя, — говорить до неба і землі мій дід Дем'ян; у його руці весело поблискує струг, яким він донедавна вистругував шпиці.

— Життя? — дивуюсь я.

— Еге ж: і весну, і життя. Тепер, внучку, геть-чисто все почне оживати: скресне крига на ріках та озерах, розмерзнеться сік у деревах, прокинеться грім у хмарах, а сонце своїми ключами відімкне землю.

— Діду, а які у сонця ключі? — ще більше дивуюсь я, бо й не догадувався досі, що воно, наче людина, може мати ключі.

— Золоті, внучку, золоті.

— І як воно відмикає ними землю?

— А ось так: якоїсь доброї години гляне сонце із свого віконечка вниз, побачить, що там і земля, і люди, і худібка, і птиця помарніли і скучили за весною, та й спитає місяця-брата, чи не пора землю відімкнути? Місяць кивне головою, а сонце посміхнеться і на промінні спустить у ліси, у луки, в поля і на воду ключі, а вони вже знають своє діло!

Я уважно слухаю діда і раптом страхаюсь:

— Діду, а сонце не може їх загубити, як наша мама?

— Що, що, надзигльований? — мов сіро-блакитнаві, побризкані росою безсмертники, оживають старі очі. Дід ошелешено підкидає вгору брови, потім одгетькує мене вільною рукою і починає сміятись. Він дуже гарно сміється, хапаючись руками за тин, ворота, ріжок хати чи дерево, а коли нема якоїсь підпірки, тоді нею стає його присохлий живіт.

Трацюємо над змістом твору

Прочитайте. Виконайте завдання до тексту

В таку хвилину вся дідова постать перехитується, карлючки вусів одстовбурчуються, з рота вириваються клекіт і "ох, рятуйте мою душу", з одежі осипається дерев'яний пилок, а з очей так бризкають сльози, що хоч горня підставляй під них.

Тепер я заспокоююсь: значить, сонце не може загубити своїх ключів, воно їх десь носить на шиї або ув'язує на руці. Так і треба, щоб потім не бідкатись і не морочити комусь голови.

— Діду, а куди лебеді полетіли?

— На тихі води, на ясні зорі, — пересміявшись і споважнівши, урочисто каже дід, поглядом показує мені на хату і йде до вчорнілої катраги майструвати колеса.

— "Так-так-так", — погоджується стара качка і ще раз одним оком поглядає вгору.

А я стою серед подвір'я і по-своєму перебираю дідові слова. Переді мною, наче брама, розчиняється діброва, до мене живовидячки наближаються далекі тихі води і прихилені до них зорі. Це в таких краях, де я ще не бував. І покотилась туди моя стежина, мов клубочок.

І так мені хочеться піти в лісову далечінь, побачити з якогось незнайомого берега отих, наче зі срібла вилитих, лебедів, подивитись на їхні співучі крила, що в теплому ірію захопили весну та й принесли нам.

- **Як ви вважаєте, чи задовольнила Михайлика відповідь діда про золоті ключі, якими сонце відмикає землю?**
- **Чому Михайлик захвилювався з приводу того, що сонце може загубити ключі?**

Трацюємо над змістом твору

- Як у творі описаний дід Дем'ян?
- Які художні засоби використовує автор під час опису?

... мов сіро-блакитнаві, побризкані росою безсмертники, оживають старі очі. Дід ошелешено підкидає вгору брови, потім одгетькує мене вільною рукою і починає сміятись. Він дуже гарно сміється, хапаючись руками за тин, ворота, ріжок хати чи дерево, а коли нема якоїсь підпірки, тоді нею стає його присохлий живіт. В таку хвилину вся дідова постать перехитується, карлючки вусів одстовбурчуються, з рота вириваються клекіт і "ох, рятуйте мою душу", з одежі осипається дерев'яний пилок, а з очей так бризкають сльози, що хоч горня підставляй під них.

- А що ми можемо сказати про Михайлика?
- Які риси характеру йому притаманні?

Сьогодні на уроці

- я дізнався...
- я пригадав..
- я запам'ятав...
- мене вразило...

Домашнє завдання

1. Теорія ст.100-102 підручника;
2. Прочитати 1-2 розділи(с.102-111) повісті Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді летять...»

